

NYILAS LAURA – STEPPER PÉTER

A VISEGRÁDI PARTNEREINK STRATÉGIAI GONDOLKODÁSA I. CSEHORSZÁG ÉS SZLOVÁKIA

THE STRATEGIC THINKING
OF OUR VISEGRAD PARTNERS I.
THE CZECH REPUBLIC AND SLOVAKIA

Összefoglaló: Az államok rendszerint világosan tisztázzák a külvilág és saját államapparátusuk számára biztonságpolitikájuk sarokköveit, ezért átfogó nyilvános dokumentumokban foglalják össze az általuk veszélyesnek tartott fenyegetéseket. A visegrádi csoport országai esetében is találhatunk összehasonlításra alkalmas dokumentumokat. Ezek az országok földrajzilag közel vannak, hasonló politikai és kulturális jellemzőket mutatnak a közös történelmi múlt miatt. Sokan ezért azt várják, hogy a stratégiai látásmódjukban is számos hasonlóságot lehet felfedezni. Ez azonban korántsem egyértelmű, és megéri alaposabban megvizsgálni ezt a kérdést. A nyilvánosan kiadott stratégiák szövegének elfogadása értelemszerűen egy külpolitikai döntés, és mint olyan, vizsgálható a külpolitika-elemzés módszertanával. A külpolitikai döntések meghozatalakor számos külső és belső hatás érvényesül, ezeket megfelelő óvatossággal és körültekintéssel kell értékelni. Mivel viszont ezen externáliák száma szinte végtelen, jelen tanulmányban igyekszünk csak az általunk kiemelkedően fontosnak ítélt, és az elmúlt években aktuálissá vált ügyekre koncentrálni. A cikksorozat tehát azt vizsgálja, hogy a Magyarországgal számos kérdésben intenzív együttműködést folytató három visegrádi ország (Szlovákia, Csehország és Lengyelország) a stratégiai dokumentumaikban miként értékelik a körülöttük lévő világot, a fenyegetéseket, illetve mi és hogyan határozza meg partnereink stratégiai látásmódját. A kétrészes cikksorozat első cikkében a szlovák és a cseh stratégiai gondolkodást elemezzük, a második részben pedig Lengyelországot.

Kulcsszavak: V4, nemzeti biztonsági stratégia, Csehország, Szlovákia

Abstract: *It is a common feature of states to define the cornerstones of their views on international security. Therefore, they publish national security strategies from time to time to understand their own environment and evaluate the threats they have to tackle. V4 group countries provide documents worth to compare. Due to the cultural and historical similarities one might expect the same perception on strategic thinking, but it is far from evident. Adopting a public security strategy is always an act of foreign policy decision-making which process can be analysed by the methodology of foreign policy analysis. Numerous external and internal factors influence such a decision, which shall be evaluated with great care. The number of these is vast, but this article focuses only on the most current issues. Our goal is to understand how the countries, which are strategic partners for Hungary perceive international threats, and how can we assess their strategic thinking. In the first article we analyse Czechia and Slovakia, and the second part will focus on Poland.*

Keywords: V4, national security strategy, Ukraine war, Czechia, Slovakia

Bevezetés

Az államok rendszerint világosan tisztázzák a külvilág és saját államapparátusuk számára is a biztonságpolitikájuk sarokköveit, ezért átfogó nyilvános dokumentumokban foglalják össze az általuk veszélyesnek tartott fenyegetéseket. Ezeknek a formája nemzetközileg nem „kodifikált”, és a különböző országok eltérő formátumú és hierarchiájú stratégiai dokumentumokban jelenítik meg a fenyegetések elhárításával kapcsolatos céljaikat.

A visegrádi csoport országai esetében is találhatunk összehasonlításra alkalmas dokumentumokat. Ezek az országok földrajzilag közel vannak, hasonló politikai és kulturális jellemzőket mutatnak a közös történelmi múlt miatt. Sokan ezért azt várják, hogy a stratégiai látásmódjukban is sok hasonlóságot lehet felfedezni. Ez azonban korántsem egyértelmű, és megéri alaposabban megvizsgálni ezt a kérdést.

A nyilvánosan kiadott stratégiák szövegének elfogadása értelemszerűen egy külpolitikai döntés, és mint olyan, vizsgálható a külpolitika-elemzés módszertanával. A külpolitikai döntések meghozatalakor számos külső és belső hatás érvényesül, ezeket megfelelő óvatossággal és körültekintéssel kell értékelni. Mivel viszont ezen externáliák száma szinte végtelen, jelen tanulmányban igyekszünk csak az általunk kiemelkedően fontosnak ítélt, és az elmúlt években aktuálissá vált ügyekre koncentrálni.

A cikksorozat tehát azt vizsgálja, hogy a Magyarországgal számos kérdésben intenzív együttműködést folytató három visegrádi ország (Szlovákia, Csehország és Lengyelország) a stratégiai dokumentumaikban miként értékelik a körülöttük lévő világot, a fenyegetéseket, illetve mi és hogyan határozza meg partnereink stratégiai látásmódját. A kétrészes cikksorozat első cikkében a szlovák és a cseh stratégiai gondolkodást elemezzük.

Módszertan

Az államok stratégiai látásmódja kölcsönhatásban van az adott kormányok és társadalmak biztonságpercepcióval, kölcsönösen meghatározzák egymást, és végső soron az adott ország külpolitikai döntéseit. A külpolitikai döntések vizsgálatának önálló tudományága létezik, amely különböző módszerek segítségével igyekszik megérteni az adott események mozgatórugóit. Ezt kiválóan bemutatta Marton Péter, „[A külpolitika elemzése](#)” című könyvében, amely szinte az egyetlen, magyar nyelven elérhető munka, amely összeszedte a külpolitikai döntéshozatali problémák elméleteinek és módszereinek nemzetközi tudományos eredményeit. Többek között ezért foguk most a módszertani problémák bemutatásakor erre a tudományos forrásra hivatkozni. A külpolitika elemzésének az alapvető problémája, hogy megkülönböztetünk különböző halmazokat, amelyben az államok nyilvános külügyi nyilatkozatai, megismert külpolitikai magatartása, vagy éppen a külügyinek látszó, de valójában belpolitikailag motivált lépései sorolhatók be. Ezen halmazok metszéspontja a hiteles külpolitika szűk köre, ahol egybeesnek a célokat rögzítő nyilvános dokumentumok, a tényleges magatartás, néha még az eredetileg titkos (később már a kutatók számára is megismerhető) megállapodások, lépések, tervek. A célok ideális esetben a nemzeti identitásból, a szuverén saját

percepciója szerint alakulnak ki, persze a döntéshozót a célrendszer meghatározásakor számos hatás éri. Ezek lehetnek külső és belső politikai hatások, személyiségből fakadó vagy akár pszichológiai torzítások. A célok azonosítása után a döntéshozók igyekeznek megtalálni az optimális megoldást, ideértve a megfelelő eszközöket, de ezen folyamat közben is érik őket a korábban említett hatások, ideértve persze a rugalmatlan bürokráciát, a bevett eljárásokat, elérhetőségi heurisztikát. Mindezeket nem áll módunkban egy rövid tanulmány keretében egyesével végigjárni és bemutatni, ezért korlátoztuk a vizsgálatunkat két fontos irányra. Megvizsgáltuk, hogy mit tartalmaz az adott ország nemzeti biztonsági stratégiája, amely a hierchiában a legjelentősebb nyilvános dokumentum, és összevetettük azokkal a külső és belső politikai hatásokkal, amelyek egyértelműen fontosnak tűnnek (nyilván tudva, hogy ezeken kívül még számos más hatás is egyszerre van jelen).

A szlovák stratégiai gondolkodást meghatározó tényezők

A szlovák nemzetállami szerepfelfogás

Szlovákia kisállami szerepfelfogása és egyben méretéből fakadó kapacitásai meghatározzák az ambíciószintjét is a nemzetközi politikában. Északi szomszédunk elkötelezett támogatója a nemzetközi együttműködéseknek, amit jól mutat, hogy szorgalmas munkájuknak köszönhetően a szlovák közéleti szereplők, politikusok, tudományos szakemberek meglehetősen felülreprezentáltak a nemzetközi szervezetekben. Elég csak Miroslav Lajcak korábbi külügyminiszterre gondolni, aki az EU Belgrád–Pristina-párbeszédért felelős különmegbízottja, vagy Peter Tomkára, aki a hágai Nemzetközi Bíróság elnöke volt évekig. Pozsony számára az EU- és NATO-csatlakozás jelentős előnyökkel járt, amelyeket igyekszik meg is tartani, ezért ha azokat fenyegetés éri, koalícióképzéssel próbálja meg elhárítani a veszélyeket. Kisállamként támogatja a hagyományos nyugati értékeket, de elutasítja, hogy Európa multietnikus föderációvá alakuljon, mert ez aránytalanul jobban sérti a kisebb országok nemzeti szuverenitását. Szlovákia számára elsődleges a nyugati partnerek bizalmának megőrzése, mert ezáltal képes biztosítani nyílt gazdasága számára a külföldi tőkebeáramlást, ami az innováció és fejlődés előfeltétele. Érdekellentétek esetén viszont szüksége van hozzá hasonló helyzetben lévő, hasonló problémákkal küzdő közép-európai államok támogatására, ezért tartotta kiemelten fontosnak a V4 együttműködést.

Euroatlanti kapcsolatok

A szlovák [stratégiai dokumentum](#) is alátámasztja, amit a szlovák identitás kapcsán leírtunk az ország Európához való viszonyáról. A dokumentum – egyébként az összes többi uniós tagországhoz hasonlóan – kiemeli, hogy az Európai Unió és a NATO Szlovákia biztonságának és védelmének alapja. Ami érdekesség viszont, hogy külön kiemelik, hogy a teljes euroatlanti integráció leginkább az olyan kisállamok számára előnyös,

mint Szlovákia. Vagyis a stratégia is alátámasztja, hogy saját magukat egy kisállami szerepkörben látják, és az egyértelmű atlanti orientáció keretrendszerében gondolkodnak.

A biztonsági stratégia legújabb, 2021-es változata szerint Szlovákia biztonságára elsősorban a globális stratégiai környezet változékonysága, a regionális instabilitás és az országot közvetlenül célzó fenyegetések jelentenek kihívást. Az említett fenyegetések közé tartozik az éghajlatváltozás, a globális egészségügyet fenyegető veszélyek, valamint Ukrajna szuverenitásának 2014-es megsértése az Orosz Föderáció részéről. Fontos leszögezni, hogy a stratégia 2021-ben született, azóta a prioritáslistán Ukrajna szuverenitása értelemszerűen előrébb lépett a nyílt háború kitörése miatt.

A stratégiai dokumentum szerint egy közvetlen fegyveres támadás veszélye Szlovákia ellen alacsony, köszönhetően a NATO- és az EU-tagságnak. A NATO kollektív védelmének felhasználása a védelem biztosításának leghatékonyabb módját jelenti Szlovákia számára, továbbá ez nevezhető meg a biztonság alapkövének is.

A NATO- mellett az EU-tagság is értelemszerűen kiemelt jelentőséggel bír a szlovák stratégiai gondolkodásában. A V4-csoportban egyedülként ők vezették be idejekorán a közös valutát. A szlovák külpolitika támogatja az EU közös külügyi politikájának hatékonyabbá tételét azzal a céllal, hogy az EU befolyásosabb szereplővé váljon a nemzetközi szinten. Az még nem egyértelmű, hogy ez kiterjed-e a külügyi területen bevezetni kívánt minősített többségi döntéshozatalra, amit jelenleg kilenc ország, köztük a németek és a franciák támogatnak, a magyarok és [a lengyelek viszont határozottan elleneznek](#). Az alapvetően szimbolikus jelentőségű uniós kvázi-külpolitika nem a legfontosabb kérdés sem az EU, sem Szlovákia szempontjából, de ez a kérdés sajnos ismét láthatóvá teheti a V4-csoporton belül többször megjelenő 2+2 törtésvonalat.

Új típusú fenyegetések

A kritikus infrastruktúra lehetséges elpusztítására vagy sérülékenységeinek kihasználására irányuló kiberfenyegetések és a dezinformáció szlovákiai terjedése új elemként jelenik meg a stratégiai dokumentumban. Emellett mindkét dokumentum kiemeli a hibrid fenyegetéseket mint a kollektív értékeket aláásó, az ország általános biztonságát befolyásoló tevékenységeket. Megjegyzendő, hogy Szlovákiában nagy számban vannak jelen oroszbarát politikai erők, akik a kormány Ukrajna-politikáját bírálva igyekeznek szavazatokat gyűjteni. Amíg nem lépik át a demokratikus lehetőségek határait, addig ez önmagában nem biztonsági kihívás, de a szlovák kormányzat egyre inkább úgy érzi, hogy növekszik a Moszkvából finanszírozott, hazugságokat célzottan és szervezeten terjesztő médiamegjelenések száma, és ezt már fenyegetésként értelmezve rögzítette stratégiában.

A migrációs válságok okozta problémákat is kiemeli a szlovák stratégiai dokumentum, amely szerint Európa továbbra is kiszolgáltatott a délről és keletről érkező migrációs nyomásnak. A tömeges illegális migráció pedig növeli az emberkereskedelem kockázatát.

2023. június 8-án az EU-27 belügyminiszterei jóváhagyták az Európai Bizottság által először 2020-ban javasolt [uniós migrációs paktumot](#). Magyarország és Lengyelország az új paktum ellen szavazott, Szlovákia azonban tartózkodott. Ha ezt az Európai Parlament a jelenlegi formájában elfogadja, az kötelező szolidaritási kvótát és eljárásrendet

ír elő a menedékjogot kérő illegális bevándorlók érkezésének kezelésére, valamint ugyancsak előírja a határrendészeti eljárások egyszerűsítését egy közös szabályrendszer alapján. A megállapodás értelmében évente 30 ezer menedékkérőt helyeznének át más uniós országokba. Azoknak a tagállamoknak, amelyek nem fogadják be a kvótájuknak megfelelő migránsokat, 20 ezer eurót kellene fizetniük minden egyes elutasított személy után. Ez a kérdés a 2015-ös nagy migrációs válság óta kísérti az uniós politikát, mivel a visegrádi csoport országai eddig mindig elutasítottak minden ilyen áthelyezési mechanizmust. Szlovákiában Peter Pellegrini volt miniszterelnök, akinek Hlas mozgalma a második helyen áll az őszi előrehozott választásokat prognosztizáló közvélemény-kutatásokban, ebben a kérdésben Robert Fico volt miniszterelnökkel azonos álláspontot képvisel. Pellegrini nem hagyott kétséget a jövőbeli politikájukkal kapcsolatban, kijelentette, hogy [elutasítják a kötelező kvóták bevezetését](#) Szlovákia számára.

Az ukrán–orosz háború

A szlovák stratégiai gondolkodás Oroszország tekintetében sokáig kettős volt. 2021-ben még érdekelték voltak az Oroszországgal való kölcsönös jó kapcsolatok fejlesztésében, és úgy fogalmaztak [a nemzeti biztonsági stratégiában](#), hogy Oroszország fontos szereplő és partner a nemzetközi fenyegetések és kihívások kezelésében, ugyanakkor katonai, biztonsági és politikai téren alkalmazott konfrontatív megközelítésével kulcsfontosságú kihívást jelent az euroatlanti térség biztonsága szempontjából. Ekkor még érthető volt az óvatos fogalmazás, hiszen még mindig több szálon kötődtek az oroszokhoz. Egyrészt az orosz S-300-as légvédelmi rendszert ekkor még nem adták át Ukrajnának, és a kezeléséhez, üzemeltetéséhez, szervizeléséhez szükségük volt az orosz gyártó cég szakértelmére. Ennél sokkal fontosabb szempont volt, hogy tengeri kijárat hiányában Szlovákia is alapvetően orosz forrásból fedezte gázimportszükségleteit, bár az elmúlt években folyamatosan diverzifikálták a forrásokat, és a V4-partnerekkel együtt interkonnektorokat építettek ki, javítva ezzel az ellátásbiztonságot.

Az Ukrajnában zajló háború politikai és gazdasági instabilitást okozott az európai országokban. Szlovákiában az Eduard Heger vezette koalíciós kormány, amely az Oroszország elleni harcban Kijev elkötelezett szövetségese, tavaly decemberben elvesztette parlamenti többségét, mivel belső nézeteltérések alakultak ki az infláció és az energiaválság kezelésének elmulasztása miatt. Bár Heger egy átmeneti kormány vezetőjeként továbbra is hatalmon maradt, a hónap elején lemondásra kényszerült a koalícióban kialakult zavarok miatt. Az előrejelzések szerint ez azoknak [az ellenzéki pártoknak kedvez majd](#), akik kevésbé hangosan bírálják Oroszországot az Ukrajna ellen elkövetett agresszió miatt, és pragmatikusan, a saját gazdasági érdekeiket szem előtt tartva közelítik meg az európai reakciókat, főként a szankciós politikát.

Eduard Heger kormánya az ukrainai háború kezdetétől fogva aktív támogatója volt a Volodimir Zelenszkij vezette kijevi rezsimnek. Viszont az orosz energiaforrások elleni szankciók és az európai energiapiacra beindult energiapolitikai folyamatok miatt az elmúlt évben Európára is kiterjedt az energiaválság. Ez Szlovákiában is az életszínvonal romlásához vezetett, a magas üzemanyag- és élelmiszerárak, valamint a fűtési költségek jelentős növekedése miatt.

A védelmi területen jelentős elmaradással küzdő szlovák haderő számára történelmi lehetőséget nyújtott a szomszédságában kitört konfliktus arra, hogy az amúgy is évtizedek óta csereérett szovjet eszközparkot korszerű nyugati fegyverekre cseréljék. Az ukránok védelmi képességeinek megerősítését az Európai Unió is jelentősen támogatta azzal, hogy az Európai Békekereten (EPF) keresztül kifizette az átadott fegyverek árát az adott donorországnak, ezáltal csökkentve azok cseréjének finanszírozási költségeit. Szlovákia eddig **82 millió euró** EPF kártérítést kapott. Az ebben rejlő lehetőséget felismerve a jelenlegi szlovák kormányzat elkötelezte magát a csökkentett árú, de nem feltétlenül a legkorszerűbb nyugati késztermékek megvásárlása mellett.

Patria típusú finn páncélozott szállítóharcjárművekre cserélték a régi szovjet BTR-80-asokat, a németek 15 db Leopard 2A4 harckocsi szállításáról állapodtak meg velük cserébe a **ukránoknak átadott** 30 db BVP-1 gyalogsági harcjárművéért. Az egyik legnagyobb tételt a légierő-fejlesztések jelentették. Átadtak 13 db **MiG-29 vadászgépet** Ukrajnának, de cserébe végül nem azonnal kaptak amerikai F-16-okat, hanem első körben kedvezményesen vehettek forgószárnyas gépeket. A Bell AH-1Z helikopterek és a hozzá tartozó Hellfire rakéták kb. 1,66 milliárd dolláros árából az USA 660 millió dollárt elengedett, és az EU pedig 213 millió dollárral **kárpótolta Szlovákiát** a MiG-29-ért.

A szlovák külpolitikára ható belpolitikai ügyek

A **közvélemény-kutatások szerint** Robert Fico volt szlovák miniszterelnök Smer-SD pártja jelentősen megerősödött. Fico esetleges visszatérése a kormányba jelentős hatással lehet a szlovák külpolitikára, de ahogy a módszertani részben is kifejtettük, nem a belpolitika az egyetlen tényező, amely a stratégiai látásmódra hatással van. Mégis érdemes komolyan venni, mert a volt kormányfő elég erőteljes nyilatkozatokat tett külügyi kérdésekben már most is. A **magyar közmédiának adott interjújában** azt mondta, hogy ha megválasztják a következő kormány élére, megszünteti Szlovákia fegyverszállításait Ukrajnának. Megválasztása esetén kiemelt célul tűzte ki a gazdasági helyzet stabilizálását, valamint az energiaárak kezelését. Szerinte korábbi kormányzásának ideje alatt **a visegrádi országok sokkal hatékonyabban tudták Brüsszelben képviselni az érdekeiket**, mint most, vagyis visszatérése hatással lehet a V4 együttműködés dinamikájára is.

Mindezek alapján a szeptemberi szlovák választás adott esetben (ha sikerül Ficónak koalíciós partnereket találnia) jelentős változásokat hozhatna az ország külpolitikában. A szlovák nemzeti biztonsági stratégiai dokumentum alapján azonban léteznek olyan sarokkövek a szlovák biztonságpolitikában, amelyek mégis egy bizonyos úton tartják az országot. A védelmi képességek fejlesztése jó eséllyel egy Fico-kormány alatt sem venne 180 fokos fordulatot, viszont a látványos gesztusok és erős nyilatkozatok helyett inkább a háttérből, csendben támogatnák Ukrajnát, és jobban felhívnák a figyelmet a keleti szomszédsággal kapcsolatos viszonyrendszer komplexitására.

A cseh stratégiai gondolkodást meghatározó tényezők

A cseh nemzetállami szerepfelfogás

Csehország magát hagyományosan a Nyugat részeként identifikálta, kimagasló cseh értelmiségi teljesítménnyel, annak ellenére, hogy mérvadó személyiségeik a kommunizmus éveit emigrációban töltötték. A rendszerváltás után a V4 együttműködést is felhasználva beléptek a NATO-ba és az Európai Unióba, ahová szerintük mindig is természetesen tartoztak. A csatlakozást követő pár évben szinte teljesen okafogyottank érezték az unión kívüli egyéb regionális együttműködést, de ez 2010 után jelentősen megváltozott. A hagyományosan erős cseh ipar teljesítménye mellett a szolgáltatóágazat is jelentősen megerősödött 2004 után. Prága környékének gazdasági teljesítménye vetekszik egyes nyugati országokéval, de közben a vidéki Csehország még mindig jelentős segítségre szorul. Az Európai Unió támogatásaira továbbra is jelentősen rá vannak szorulva, de közben időről időre megjelenik a hagyományos cseh euroszeptizmus, amely bizalmatlan a föderatív irányba mutató reformokkal, és félti a saját érdekeit a kohéziós támogatások jövőbeni reformjától. A csehek számára így mindig is fontos volt, hogy jó kapcsolataik legyenek a nyugati tagállamokkal, és a brüsszeli uniós apparátussal, de közben legyen olyan partnerük is, akivel ellensúlyozni tudják az előbbiek túlzott befolyását. Ez a Babiš-kormány alatt egyértelműen a V4 volt. A szomszédságukban kirobban ukrán háború arra készítette a cseh vezetést, hogy újraértelmezze saját szerepfelfogását, ebben az Amerikai Egyesült Államokkal való egyre szorosabb partnerség tölt be nagyon hasznos funkciót, mert egyszerre demonstrálja a Nyugat melletti szolidaritást és segíti ellensúlyozni a cseh érdekekkel nem mindig összhangban lévő német–francia-tandem befolyását. A szlovákokkal ellentétben a cseheknél kevésbé egyértelmű a kisállamiság felvállalása, de az mégis tetten érhető a kockázatkerülő magatartásukon. A csehek előtt is alapvetően ugyanaz a választás áll, mint a többi kisállami szereplő előtt, ahogy [Eszterhai Viktor megfogalmazta](#): „vagy besorolnak az egyik nagyállam mögé, hogy védelmet és gazdasági előnyöket kapjanak, amely kockázatkerülő magatartás, minimális nyereséggel [...], vagy pedig választhatják a multivektorális külpolitikát, amely jó kapcsolatot ápol a vezető szereplőkkel. Ez kockázatosabb, viszont nagyobb lehet a nyereség.» A Nyugathoz tartozás demonstrálásának igénye azonban csökkentette az esélyét, hogy továbbra is jó kapcsolatokat tartsanak fenn Kínával, és ne legyenek kölcsönösen ellenséges viszonyban Oroszországgal.

Euroatlanti kapcsolatok

Az előbb felsorolt tényezők érthetővé teszik a cseh stratégiai számításokat, amely jelenleg egyértelműen atlantista irányt követ. Igyekeznek úgy a jó és megbízható szövetséges képét mutatni az euroatlanti partnereknek, hogy az ne okozzon számukra jelentős gazdasági és pénzügyi veszteséget. Ez az atlanti orientáció még inkább látszik azóta, hogy Petr Pavelt választották meg Andrej Babiš helyett az ország elnökévé.

Pavel tábornok a szimbóluma ennek az atlantimzusnak, hiszen korábban a NATO katonai bizottság elnöke volt, a kevés kelet-európai országok képviselőinek egyike, aki ilyen magas rangú pozíciót tölthetett be a szövetségben.

Fontos azonban látni, hogy az országban mindig is hagyománya volt az euroszkeptícizmusnak. Egyes időszakban ez látványos volt, leginkább [Vaclav Klaus idején](#), de jelenleg is vannak olyan hangok a társadalomban, amelyek bírálják a szélsőségesen egyoldalú, kritika nélküli atlanti orientációt, és [a háborúban való részvételt](#). Ezalatt azt kell érteni, hogy a társadalom természetesen nem ez EU- vagy NATO- tagság általános hasznát vonja kétségbe, hanem az elköteleződés mértékével kapcsolatban vannak fenntartásai. Ezen kritikus szavazókat akarta megszólítani a korábbi miniszterelnök, Andrej Babiš, amikor köztársasági elnöknek jelöltette magát, de végül nem járt sikerrel, sőt relatíve nagy arányú vereséget szenvedett el a második fordulóban. Nem kizárt azonban, hogy a következő parlamenti választáson az ANO visszatér, hiszen Babiš még így is 35–40 százalékos támogatottsággal rendelkezik, ami egy vegyes, arányos választási rendszerben akár elég lehet a kormányalakításhoz. A külső tényezők értelemszerűen nem fognak egyhamar jelentősen megváltozni, de egy Babis-kormány valószínűleg jóval szkeptikusabban, kritikusabban értékelné az euroatlani partnerséget.

Fenyegetések, amelyeket a cseh biztonsági stratégia azonosít

A ma már elavultnak számító korábbi, 2015-ben kiadott [cseh nemzeti biztonsági stratégia](#) öt alapvető területből épült fel: külpolitika, védelempolitika, belbiztonság, gazdasági biztonság, nemzetbiztonság. A Cseh Köztársaság 2015-ös biztonsági stratégiája olyan alapvető dokumentum volt, amely meghatározta a biztonsági fenyegetéseket, az ezek kezelésére irányuló megközelítéseket és a biztonsági fenyegetések elleni intézkedéseket. Tükrözte a Cseh Köztársaság és más tagállamok felkészültségével szemben támasztott növekvő NATO-követelményeket (GDP 2%-a honvédelemre, költségvetés 20%-a K+F-re), valamint a belső biztonság kérdése is nagy jelentőséget kapott. A biztonsági érdekeket fontosságuk szerint három kategóriába sorolta: létfontosságú, stratégiai és egyéb fontos érdekek. A létfontosságú érdekek közé tartozott a Cseh Köztársaság szuverenitásának, területi integritásának és politikai függetlenségének védelme, valamint a demokratikus jogállamiság valamennyi alkotóelemének megőrzése, beleértve a lakosság alapvető emberi jogainak és szabadságjogainak garantálását és védelmét. A stratégiai érdekek közé sorolta a stabilitás megőrzését, különösen az euroatlanti térségben, a helyi és regionális konfliktusok megelőzését és kezelését, valamint hatásainak enyhítését. Az ENSZ globális stabilizáló szerepének fenntartása és hatékonyságának növelése, a NATO és az EU kohéziójának és hatékonyságának erősítése, valamint a működőképes és hiteles transzatlanti kapcsolat fenntartása is ide sorolandó volt a dokumentum alapján. Az egyéb fontos érdekek közé tartozott a bűnözés csökkentése, különös tekintettel a gazdasági bűnözésre, a szervezett bűnözésre, az információs bűnözésre és a korrupció elleni küzdelemre; a Cseh Köztársaság kémelhárításának és védelmi hírszerzésének megerősítése; a kormányzati intézmények hatékonyabbá és professzionálisabbá tétele. A cseh stratégiai dokumentum világossá tette, hogy Csehország biztonsága döntő módon kapcsolódik az EU politikai és gazdasági stabilitásához, így elengedhetetlen az EU válságkezelési képességeinek fejlesztése.

2023 júliusában új cseh nemzeti biztonsági stratégiát fogadtak el, amelynek nyelve sokkal markánsabban tükrözi a cseh kormányzat elkötelezett atlantista politikáját, viszonyát az ukrán–orosz háborúhoz, valamint várakozásait a nemzetközi rendszerben zajló nagyhatalmi vetélkedéssel, különösen Kína szerepével kapcsolatban. A stratégiában két tucat alkalommal említik Oroszországot mint elsőszámú fenyegetést Európára biztonságára, de több mint tucatszor említik Kínát is, amely egyre inkább megkérdőjelezi a jelenlegi nemzetközi rendet. A dokumentum rögzíti a biztonságpolitikai alapveleveket, és értékeli az ország környezetét, majd kulcsfontosságú területeket azonosít. Csehország számára stratégiai szempontból hat terület jelentős, az ország helyzete a nemzetközi rendszerben; a haderő és annak feladatai; a kiberbiztonság; a gazdasági stabilitás; a belbiztonság és a válságkezelés. A rövid, alig negyvenoldalas stratégiában meglepően nagy jelentőséget tulajdonítanak olyan új típusú kihívásoknak mint a kibervédelem, amit a haderővel egyenértékű pontban külön nevesítenek. Ehhez képest a haderő és védelmi kihívások kapcsán rögzít több olyan területet is, amelyek között nem állít fel világos prioritási sorrendet. A NATO kollektív védelmi képességeket garantálni kell, de területen kívüli műveletekre is készülnie kell Csehországnak, továbbra is fontosnak tartják a missziókat, akár az ENSZ égisze alatt, akár más keretben. Érdekes módon számos egyéb területet is a védelmi ügyek közé sorolt a stratégia, kezdve az ellenőrizetlenül vándorló határsértők kérdésétől az energiaellátás biztonságáig. A konkrét feladatok felosztása az ágazati stratégiák, legfőképpen az új katonai stratégia megalkotóira hárul majd.

Az ukrán–orosz háború

Oroszországgal a csehek sokáig még talán a szlovákoknál is barátságosabb kapcsolatokat ápoltak, ennek egyik legszimbolikusabb alakja maga Miloš Zeman köztársasági elnök volt. A hangulat változását jól mutatja [Zeman erőteljes elhatárolódása](#) Moszkvától a háború 2022 februári kitörése után.

A szlovák logikához hasonlóan, de alapvetően más adottságokkal kezdte el az ország Kijev támogatását. Míg a szlovákok a 116 milliárd USD éves GDP-jük 1,7%-át (2 milliárd USD) költik honvédelmi kiadásokra, addig a csehek a 281 milliárd USD évi GDP-jük alig 1,4%-át (4 milliárd USD) költik védelemre, ami eléggé elmarad a 2%-os NATO-s várakozásoktól. Másrészt viszont a csehek jelentős hadiipari termelőkapacitásokkal rendelkeznek. Szlovákia esetében pedig az elmúlt évek jelentős késztermék-beszerzései nyomták rá a bélyegüket a kiadásokra, kérdéses, hogy ez hosszú távon mennyire lesz fenntartható. Ebből az látszik, hogy a volt a szovjet hadieszközök cseréjére vonatkozó taktikai döntés kapcsán hasonló a helyzet a két országban, úgy ítélték meg, hogy ezt most megéri számukra meglépni.

Petr Fiala miniszterelnök nyilatkozatai alapján Csehország 1,8 milliárd dollár értékben adott át hadieszközöket Ukrajnának, többek között nagyjából 200 harcjárművet és páncélozott szállítójárművet, 38 tüzérségi eszközt, 33 db rakétavetőt, 4 légvédelmi eszközt és 4 helikoptert.

Az idővel amúgy is csereérett szovjet gyártmányú eszközöktől így meg tudtak szabadulni, cserébe ők is kaptak kárpótlást az EPF-ből és az Amerikai Egyesült Államoktól. Az Egyesült Államok 200 millió dollár értékben támogatta a cseh kormányt az átadott képességekért, a németek pedig Leopard 2A4 harkocsikat ajánlottak fel a T-72-es harckocsik átadásáért, csakúgy mint Szlovákia esetében.

A csehek a kezdetektől fogva számítottak a beáramló olcsó ukrán munkaerőre, ami a munkaerőhiánnyal küzdő ipari és más termelőágazatokban jelentős előnyökkel jár számukra. Ezért nagyon jelentős erőfeszítéseket tettek, hogy azonnali anyagi támogatást, iskolázást, és egyéb szociális juttatásokat biztosítsanak számukra, ezzel is enyhítve az emberi szenvedést, és megakadályozva, hogy továbbvándoroljanak a német munkaerőpiac irányába. A menekültek [integrációja sikeresen zajlik](#), nagyjából 100 ezer ukrán már a cseh munkaerőpiacon dolgozik, és sikerült legalább 50 ezer gyermeket beiskoláznia. A menekültpolitikának voltak költségei, 2023 elejéig nagyjából 1 milliárd eurót költött erre a cseh kormány, de még ebben az évben realizáltak 350 millió euró adóbevételt a frissen munkába állt ukrán munkaerő után.

Ukrajna újjáépítése kapcsán is jelentős üzleti várakozásaik vannak a cseh cégeknek, ráadásul ezirányú erőfeszítéseiket a cseh kormányzat is aktívan támogatja. A Zelenszkij-kormány felé sugárzott pozitív politikai üzenetek és a hadieszközök átadása is jelentősen segíthet ezekben az erőfeszítésekben, és Csehország fontos partner lehet az újjáépítési projekteknél, ha azok a háború vége után majd beindulnak.

Következtetések

Mindkét visegrádi partnerünk, a szlovákok és a csehek számára is a legfőbb meghatározó biztonságpolitikai tényező a változékony geopolitikai környezet, amelyben kislamként, illetve közepes mértetű országgént rá vannak utalva az euroatlanti szövetségi rendszerre. A szövetségi elvárásoknak való megfeleléshez modernizálni kell a haderejüket, amely még mindig részben a szovjet haditechnikára épül. A 2014 óta nyilvánvaló ukrainai orosz fenyegetés hatására beindult egy reorientáció a két országban, és folyamatosan lazítottak a Moszkvával való hagyományosan baráti kapcsolataikon, valamint alternatívát kerestek a függőség csökkentésére. Az alternatíva, főleg energetikai területen költségesnek bizonyult, de egyelőre a gazdasági visszaesés ellenére sem követeltek drasztikus reorientációt a választók, habár vannak belső politikai és társadalmi feszültségek mind a két országban. A leginkább megosztó kérdés az ukránoknak nyújtott katonai támogatás és a menekültek kérdése. Mindkét területen kommunikálhat sikereket a szlovák és a cseh kormány, de a lépéseik sikerességének értékelése komplex megközelítést igényel, amely majd csak évek múlva lesz hitelesen elvégezhető. A harceszközök felgyorsított cseréje most kettős pozitív üzenetet hordoz: uniós és amerikai (esetenként német) forrásokat kapnak, és ebből tudnak többet költeni a saját védelmükre, így kerülnek közelebb a NATO által elvárt 2%-os célszámhoz. Az így vásárolt képességek viszont évtizedekre meg fogják határozni a két ország katonai cselekvőképességét, exportlehetőségeit, illetve a fenntartási és üzemeltetési költségeket.

Érdemes a politikai nyilatkozatok világán (pl. Robert Fico és Andrej Babiš kritikáján) túl azonosítani a két ország stratégiáját meghatározó adottságokat, és abból kiindulni. A következő választásokon a szavazók ítéletet mondhatnak a két kormány talán túlzottan is atlantista fordulatáról, de a geopolitikai adottságok ettől még nem változnak. Mivel jelentősen elkötelezték magukat egy adott politika mellett, ezért a politikai változások esetleg finomhangolást eredményezhetnek, de nem a stratégiai irányok megváltozását. A két ország számára egyértelmű célt jelent a védelmi képességek fejlesztése, a NATO 2%-os küszöbének mielőbbi elérése, valamint az, hogy megfeleljenek a szövetségi rendszer elvárásainak.

MKI ELEMZÉS

A Magyar Külügyi Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

© A Magyar Külügyi Intézet, 2023.

Szerző:

NYILAS LAURA – STEPPER PÉTER

Lektorálta:

BARANYI TAMÁS PÉTER

Nyelvi lektor: T-Kontakt Kft. | Tördelés: Lévárt Tamás

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerzők magánvéleményét tükrözik és nem tekinthetők a Magyar Külügyi Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

ISSN 2063-9244

<https://doi.org/10.47683/KKIElemzesek.KE-2023.40>

A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM ÚNKP-23-3-I-NKE-59 KÓDSZÁMÚ ÚJ NEMZETI KIVÁLÓSÁG PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.

Korábbi kiadványainkat megtekintheti az [Intézet](#) weboldalán.